

I. CEAȘCA OMENIRII

Ceaiul a început ca doctorie și a ajuns cu vremea o băutură. În China, el a pătruns prin al VIII-lea secol în hotarele poeziei, ca una din desfătările de lume.

În secolul al XV-lea, Japonia l-a ridicat până la o religie a estetismului – ceismul.

Ceismul e un cult întemeiat pe închinarea la frumos în mijlocul întâmplărilor de rând ale vieții de toate zilele. El vorbește de neprihănire și armonie, de taina iubirii între oameni, de romantismul ordinii sociale. El e, în ființa lui, o credință a nedesăvârșirii, precum e și o gingașă încercare de împlinire a ceva cu puțință în lucrul acesta cu nepuțință căruia îi zicem viață.

Filosofia ceaiului nu e numai estetică, în înțelesul obișnuit al cuvântului, căci vedește, în legătură cu morala și religia, întregul nostru punct de vedere față de om și de Fire. Ea e igienă, pentru că silește la curățenie; e gospodărie, pentru că arată cum tihna se găsește mai curând în simplitate decât în încărcat și costisitor; ea e geometria moralei, întrucât hotărniceste; simțul nostru de măsură față de univers. Ea înfățișează duhul adevărat al democrației răsăritene, făcând din toți credincioșii săi aristocrați de gust.

Îndelunga îndepărtare de lume a Japoniei așa de folositoare adâncirii în sine a fost nespus de prielnică dezvoltării ceismului. Căminul și obiceiurile noastre, îmbrăcămintea și bucătăria, porțelanul, lacul, pictura – literatura însăși – toate s-au supus înrâuririi lui. Nicio cercetare a culturii japoneze n-ar putea să-l nesocotească. El a pătruns în găteala atacurilor boierești și a intrat în locuința săracului. Țăranii noștri au învățat să așeze flori, cei mai de pe urmă muncitori, să-și aducă închinarea lor stâncilor și apelor. În vorba noastră de toate zilele ziceam de un om că e „fără ceai” în el, când e nesimțitor la partea tragicomică din drama fiecăruia. Dimpotrivă, înfierăm pe estetul scăpat din frâu, care, fără ochi pentru tragedia lumii, se aruncă zgomotos în valul simțirilor dezlanțuite ca pe unul „cu prea mult ceai” în el.

Cel ce stă deoparte se va mira, nici vorbă, de această părelnică larmă fără pricină. Ce furtună într-o ceașcă de ceai! va zice. Dar când ne gândim cât de mică e la urma urmei ceașca bucuriei omenești, cât de curând o umplem până peste margini cu lacrimi, cât de ușor o golim până la fund în nepotolita noastră sete de infinit, nu trebuie să ne mai certăm că stârnim atâta zvon în jurul ceștii de ceai. Neamul omenesc a făcut și mai rele lucruri, în închinarea către Bachus am adus jertfe prea din belșug; și am schimbat la față până și chipul sângeros al lui Marte. De ce nu ne-am jurui atunci Reginei Cameliilor și nu ne-am desfăta în caldul râu de iubire care curge din altarul ei? În chihlimbarul topit, dintr-un porțelan ca fildeșul, înțeleptul va putea să se apropie aievea de dulcea

închidere în sine a lui Confucius, de înțepătura lui Laotze și de mireasma eterată a lui Sakyamuni însuși.

Cei ce nu pot să simtă în ei micimea lucrurilor mari, sunt făcuți să treacă cu vederea măreția micilor lucruri în ceilalți. Apuseanul de rând, în ieftină încântare de sine, nu va vedea în ceremonia ceaiului decât încă o pildă de cele o mie și una de năzbâtii care alcătuiesc în ochii lui ciudățenia și copilăria Răsăritului. El era deprins să privească Japonia ca un colț de barbarie, pe când ea se deda blândelor arte ale păcii; și-i zice civilizată, de când a început măcelul în mare pe câmpiile de luptă ale Mancuriei. Multă vâlvă a stârnit acum în urmă codul samurailor, arta morții, care face pe ostașii noștri să aducă veseli jertfa de sine; dar s-a dat numai puțină luare aminte ceismului, care întrupează așa de mult din arta de la noi a vieții. Bucuroși am vrea să rămânem barbari, dacă dreptul nostru la civilizație ar fi să se zidească pe groaznică slavă a războiului. Bucuroși am aștepta zilele în care se va arăta cuvenitul respect artei și idealurilor noastre.

Când va înțelege Apusul, sau va încerca să înțeleagă, Răsăritul? Noi, Asiaticii, suntem deseori înspăimântați de strania țesătură de fapte și închipuiri, care s-a urzit în ce ne privește. Suntem zugrăviți ca trăind din mireasma lotusului, sau și din șoareci și gândaci. Când ni se aruncă în cârcă un fanatism neputincios, când plăcerile josnice. Spiritualitatea indului a fost batjocorită ca neștiință, cumpătul chinezului, ca prostie, patriotismul japonezului, ca o urmare a fatalismului. S-a mers până acolo să se spună că

suntem mai puțin simțitori la dureri și răni, mulțumită grosolăniei sistemului nostru nervos!

Dar de ce să nu petreceți pe socoteala noastră? Asia vă întoarce curtenia. Mult mai mare prilej de haz ar fi, dacă ați ști toate câte le-am închipuit și le-am scris noi despre voi. Sunt în ele toată strălucirea dată de depărtare, toată supunerea fără gând dinaintea minunii, toată muta împotrivire față de nou și nelămurit. Ați fost încărcăți de virtuți prea rafinate ca să fie pizmuite, și învinuiți de nelegiuiri prea pitorești ca să capete osândă. Scriitorii noștri de odinioară, înțelepții care o știau, ne-au povestit că aveți cozi stufoase ascunse undeva în haine și că deseori vă ospătați la prânz cu tocană de prunci abia născuți. Ba aveam ceva și mai rău împotriva voastră; obișnuiam să vă închipuim că neamul cu care se poate intra în legătură mai puțin decât cu oricare altul pe pământ, pentru că merge vorba că propovăduiți tocmai ceea ce nu faceți nicio dată.

Asemenea greșite păreri sunt pe cale să piară dintre noi. Negoțul a împins graiurile europene în atâtea porturi ale Răsăritului. Tineretul asiatic se îngrămădește în școlile Apusului ca să se înzestreze cu învățătura modernă. E drept că mintea noastră nu v-a pătrunde cultura prea adânc, dar cel puțin avem bunăvoință să învățăm. Unii dintre concetățenii mei v-au luat prea mult din obiceiuri și prea mult din etichetă, pradă amăgirii că împrumutarea gulerului scorbit și a jobenului e tot una cu însușirea civilizației voastre. Oricât de mișcătoare și de

plâns sunt asemenea maimuțării, ele sunt dovada dorinței noastre să ne apropiem în genunchi de Apus. Din nenorocire, purtarea Apusului nu e prielnică unei înțelegeri a Răsăritului. Misionarul creștin pornește ca să împărtășească, și nu ca să primească. Cunoștințele vi se rezeamă pe puține traduceri din uriașa noastră literatură, sau, și mai rău, pe anecdotele nevrednice de crezare ale călătorilor în treacăt. Numai rareori se întâmplă ca pana cavalească a lui Lafcadio Hearn, sau aceea a autorului *Urzelei vieții indiene*, să învioreze întunericul răsăritean cu făclia propriilor noastre simțiri.

Poate însă că mă dau de gol ca un necunoscător al cultului ceaiului, vorbind așa de nestăpânit. Adevăratul lui spirit de curtenie cere să spui ceea ce se așteaptă să spui, și nu mai mult. Dar eu n-am de gând să fiu un ceist curtenitor. Așa de mult rău a ieșit până acum din necunoașterea, și dintr-o parte și din alta, a lumii noi și vechi, că nu e nevoie să te aperi când îți plătești dinarul tău pentru înlesnirea unei mai bune priceperi. Începutul secolului al XX-lea ar fi fost cruțat de priveliștea unui sângeros război, dacă Rusia ar fi binevoit să cunoască Japonia ceva mai bine. Ce urmări înfricoșătoare pentru omenire nu zac în disprețuitoarea neștiință față de problemele răsăritene! Imperialismul european, care nu s-a sfiit să scoată strigătul fără rost despre primejdia galbenă, e cât pe-acți să facă Asia să-și deschidă ochii înaintea înțelesului crud al prăpădului alb. Poate că râdeți de noi, că avem „prea mult ceai”, dar nu trebuie, din parte-ne, să bănuim că voi, cei din Apus, „n-aveți ceai” în ființa voastră?

Să oprim continentele să-și mai urle zeflemele unul altuia, și să le facem să fie mai serioase, dacă nu pot să fie mai înțelepte, spre câștigul reciproc al unei jumătăți de emisferă. Ne-am dezvoltat urmând linii deosebite, dar acestea nu e o pricină că unii să nu întregească pe ceilalți. Voi ați dobândit putere, în paguba liniștii; noi am făurit o armonie, care e slabă împotriva atacurilor. Dar mă credeți?, Răsăritul e mai bun în unele privințe decât Apusul.

Destul de ciudat e că cele două feluri de oameni, așa de îndepărtate, s-au întâlnit la ceașca de ceai. Acesta e singurul ceremonial asiatic ce și-a câștigat o obștească vază. Omul alb și-a râs de religia și de morala noastră, dar a primit fără șovăială roșcata băutură. Ceaiul de după-amiază e astăzi în societatea apuseană o îndeletnicire de seamă. Din gingașul zăngănit de tăvi, lingurițe și farfurioare, din fâșâitul moale al ospeții femeiești, din crezul de frișcă și zahăr al tuturor, ne dumirim că închinarea la ceai s-a înrădăcinat fără împotrivire, împăcarea filosofică a musafirului cu soarta, în așteptarea îndoielnicii fierturi, e mărturie că în această singură pildă duhul răsăritean stăpânește netăgăduit.

Cea mai veche veste despre ceai într-o scriere europeană, pare să fi fost găsită în darea de seamă a unui călător arab cum că, pe la anul 879, cele mai însemnate izvoare de venit în Canton le alcătuia vama de sare și ceai. Marco Polo amintește despre răsturnarea unui ministru de Finanțe chinez în 1285, pentru sporirea nedreaptă a dărilor pe ceai. Dar abia pe timpul marilor descoperiri

popoarele Europei au început să afle mai multe despre îndepărtatul Răsărit. Pe la sfârșitul secolului al XVI-lea, olandezii au adus știrea că în Răsărit se făcea o băutură plăcută din frunzele unui tufiș. Călătorii Giovanni Battista Ramusio (1559), L. Almeida (1576), Maffeno (1588), Tareira (1610) au pomenit, de asemenea, ceaiul.⁶ În acest din urmă an, corăbii ale societății olandeze a Indiilor răsăritene, au adus întâiul ceai în Europa. A fost cunoscut în Franța la 1636 și a ajuns în Rusia la 1638⁷. Anglia l-a primit la 1650 și a vorbit despre el ca despre „acea minunată și de toți medicii încuviințată băutură chinezească, numită de chinezi: Cia și de celelalte neamuri Tay, alias Tee”.

Asemenea tuturor lucrurilor bune de pe lume, propaganda ceaiului a întâmpinat piedici. Eretici ca Henry Saville (1678) au pârât băutura ca un nărav murdar. Jonas Hanway (*Eseu despre ceai*, 1756) zicea că bărbații par să-și piardă statura și buna înfățișare, iar femeile frumusețea, prin întrebuințarea ceaiului. Prețul lui dintru început (cam 15,16 șilingi fundul), nu îngăduia să fie băut de popor și făcea din el „un drept păstrat înaltelor petreceri și ospete, fiind un lucru de dar prinților și mărimilor”... Dar, în pofida unor atari stavile, băutura ceaiului se răspândește cu o iuțea de mirare. Cafenelele din Londra se schimbă, într-adevăr, prin întâia jumătate a secolului al XVIII-lea, în ceainării, locuri de adunare ale oamenilor de spirit ca Addison și Steele, care-și petreceau

⁶ Paul Kransel, *Disertații*, Berlin, 1902.

⁷ *Mercurius Politicus*, 1656.

vremea la „ibricul lor de ceai”. Băutura ajunse foarte curând o trebuință a vieții, un articol impozabil. Ne aducem aminte, în legătură cu aceasta, ce parte însemnată a avut în istoria mai nouă. America, pe când era colonie, s-a supus apăsării până ce răbdarea ei omească s-a frânt înaintea grelelor dări puse pe ceai. Neatârnamarea americană începe cu azvârlirea în mare, la Boston, a lăzilor cu ceai.

Gustul ceaiului are un farmec pătrunzător care-l face să nu-i poată sta nimic împotrivă și să fie destoinic de idealizare. Umoriștii apuseni n-au întârziat să amestece mireasma minții lor cu mirosul lui desfătător. El n-are semeția vinului, încrederea în sine a cafelei și nici nevinovăția prostuță, încă din 1711 spunea „Spectator”: „De aceea aş recomanda în chip deosebit aceste gânduri ale mele tuturor familiilor cu rost, care pun la o parte un ceas din fiecă dimineață pentru ceai, pâine și unt: și le-aș sfătui stăruitor să dea poruncă, spre binele lor, ca această gazetă să le fie adusă regulat și să fie privită ca făcând parte din serviciul ceaiului”. Samuel Johnson și-a schițat propriul portret ca „un înrăit și lipsit de rușine băutor de ceai, care timp de douăzeci de ani și-a stropit prânzurile cu fiertura acelei vrăjite buruieni; care cu ceai își desfătează seara, cu ceai își veseleşte miezul nopții și cu ceai zice bun venit dimineții”.

Charles Lamb, un credincios hotărât al ceaiului a bătut în adevărata strună a ceismului când a scris că cea mai mare plăcere pe care a cunoscut-o, a fost să facă o faptă bună în taină și s-o descopere din întâmplare. Pentru că ceismul este arta să ascunzi

frumosul, ca să fie găsit, să lași să se bănuie numai ce nu îndrăznești să destăinui. El e taina aleasă a râderii de sine însuși, liniștit și adânc, adică e chiar umorul – zâmbetul filosofiei. Toți umoriștii adevărați ar fi să se cheme, în înțelesul acesta, filosofi ai ceaiului – Thackeray, de pildă, și, nici vorbă, Shakespeare. Poeții decadentei (când n-a fost lumea în decădere?), prin protestările lor împotriva materialismului, au deschis și ei, într-o oarecare măsură, drumul ceismului. Poate că în cumpănita noastră adâncire a nedesăvârșirii, Apusul și Răsăritul pot să se întâlnească într-o reciprocă mângâiere.

Taoiștii spun că la începutul cel mare al neînceputului, spiritul și materia s-au ciocnit într-o luptă pe viață și pe moarte. În cele din urmă, Galben împărat, Soarele cerului, a biruit pe Shuhyung, demonul întunecimii și al pământului. Uriașul, în zvârcolirile lui de moarte, a izbit cu capul bolta solară și a sfărâmat în țandări albastrul acoperământ de jad. Stelele s-au prăbușit din cuiburile lor, luna a pribegit fără țintă prin sălbaticile prăpăstii ale nopții. Deznădăjduit se uită Galben împărat după cineva care să-i dreagă cerul. Și n-a căutat în zadar. Din mările răsăritene se înălța o regină, dumnezeiasca Niuka, încununată cu corn și având coadă de balaur, strălucitoare în zalele ei de foc. Ea a topit curcubeul, cel din cinci boluri, în căldarea ei vrăjită, și a clădit la loc cerul chinezesc. Dar se mai povestește, de asemenea, că Niuka a uitat să astupe două despicături subțiri din albastra tărie. Așa a început dualismul iubirii, două suflete rostogolindu-se prin văzduh, fără odihnă până se vor uni, ca să întregească

Universul. Fiecare trebuie să-și clădească un nou cer al său, de speranță și pace.

Cerul omenirii moderne s-a sfărâmat cu adevărat în lupta ciclopică dintre bogăție și putere. Lumea bâlbâie în umbra egoismului și a vulgarității. Cunoștința se câștigă în schimbul unei rele conștiințe, bunătatea se cheltuiește pentru foloase. Răsăritul și Apusul, ca doi balauri căzuți într-o mare în clocot, luptă zadarnic să redobândească giuvaierul vieții. Avem încă o dată nevoie de o Niuka pentru îndreptarea năpraznicii pustiiri; așteptăm pe marele Avatar. Dar, până atunci, să bem o înghițitură de ceai. Văpaia după-amiezii îneacă bambușii, fântânile plescăie în desfătare, fâșâitul pinilor se aude în căldărușa noastră de ceai. Să visăm de veșnica trecere și să întârziem la frumoasa nebunie a lucrurilor.

CUPRINS

Prefață de <i>Modest Morariu</i>	5
I. CEAȘCA OMENIRII.....	13
II. ȘCOLILE CEAIULUI	23
III. TAOISM ȘI ZENISM	33
IV. CEAINĂRIA.....	45
V. PREȚUIREA ARTEI	59
VI. FLORI.....	69
VII. MEȘTERII CEAIULUI.....	83